

Данијела Барјактаровић*

Центар за заштиту жртава трговине људима

Мирко Врећа**

Центар за заштиту жртава трговине људима

ИДЕНТИФИКАЦИЈА ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У КОНТЕКСТУ МИГРАЦИЈА

Сажетак

Предмет рада је приказ феномена трговине људима и идентификације жртава трговине људима међу мигрантском популацијом. У тексту се указује на специфичне околности мигрантске кризе и фактора ризика у којима се налазе мигранти као и специфичности идентификације жртава трговине људима у таквим околностима. Опште карактеристике актуелних миграција, пре свега масовност и чињеница да се мигранти не задржавају дуже од 72 сата, већ само пролазе кроз Србију, представљају отежавајуће околности за идентификацију жртава трговине људима. С друге стране, погрешно је уверење да трговина људима увек подразумева транзит жртава, али је неспоран појачан ризик у ситуацијама масовних кретања. Често се међу стручњацима, али и у широј популацији спекулише о томе који то фактори представљају ризик за улазак у ситуацију трговине људима. Најчешће не постоји само један фактор, већ се обично ради о утицају више различитих. Разумевање појма рањивости у контексту кретања

* Дипломирани психолог

** Дипломирани правник

миграната је од кључног значаја за процену ризика од трговине људима. У тексту се разматрају адекватни начини третирања фактора рањивости, посебно када се ради о активностима земаља дестинације, у којима је важно планирати и органозовати низ превентивних и заштитних програма, којима би се умањио ризик од трговине људима.

Кључне речи: феномен трговине људима, идентификација жртава трговине људима, фактори рањивости, планирање превентивних мера.

1. ФЕНОМЕН ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Трговина људима представља један од најсуровијих начина кршења људских права. Истовремено је и кривично дело које је, са аспекта своје природе, једно од најпрофитабилнијих, услед тежине доказивања и малог ризика за откривање њених починилаца. Као злочин против човечности трговина људима негира људска права појединца у потпуности, али и ширу заједницу имајући у виду да су људска права темељ сваког модерног друштва. Негирајући људска права, трговина људима води ка томе да човек постаје објекат, као и било који предмет намењена промету, продаји или искоришћавању. У том смислу, човек са аспекта трговине људима служи само за постизање одређеног циља – остваривању имовинске добити. Намера експлоатације представља централни елемент трговине људима.

Иако је ова тема у последњих двадесетак година задобила велику пажњу на међународном нивоу, обим трговине људима још увек није познат. Веома је тешко утврдити какав је однос између стопе идентификације жртва трговине људима у односу на стваран број жртава, јер је мерење трговине људима изазован задатак. Процене обима трговине људима значајно варирају из године у годину, при чему не постоји широко прихваћена методологија и начин процене јер је трговина људима широко распрострањена и сама по себи скривен феномен што значајно отежава њено мерење.

Последњи извештај који садржи податке о процени броја идентификованих жртава трговине људима на глобалном нивоу је Стејт Департмента *2016 Trafficking in Persons report*.¹⁾ Према том

1) 2016 Trafficking in Persons report, Internet, <http://www.state.gov/documents/organization/258876.pdf>, 05/09/2016

извештају за 2015. годину, у свету је препознато 77.823 жртаве трговине људима. Према подацима из извештаја број идентификованих жртава трговине људима у претходним годинама кретао се приближно око броја од 45.000 жртава годишње (2011. године идентификовано је 42.291, 2012. године 46.570, 2013. године 44.758 и 2014. године 44.462) да би у 2015. години био забележен значајан пораст броја идентификованих жртава трговине људима.

С обзиром на дате податке и увећање броја идентификованих жртава није сигурно да ли се ради о повећаном обиму трговине или о унапређењу система идентификације и препознавања жртава. Вероватно је у питању и једно и друго.

2. ДЕФИНИЦИЈА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Трговина људима се може дефинисати на више начина. За процес заштите жртава трговине људима у Србији најважнија су два правна документа: Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима²⁾ и Кривични Законик Републике Србије.³⁾

Са аспекта идентификације жртава трговине људима у Србији, коју врши Центар за заштиту жртава трговине људима,⁴⁾ најважнија дефиниција је она која је дата у Конвенцији Савета Европе о борби против трговине људима. Дефиниција трговине људима из члана 388. Кривичног законика представља материјално правни основ за рад органа гоњења и вођење истраге у случајевима када се сумња да је извршено кривично дело трговине људима. Концепт идентификације жртава трговине људима коју обавља Центар за заштиту жртава трговине људима, као институција система социјалне заштите, омогућава да се жртвама пружи подршка без обзира на њихову сарадњу са полицијом или правосуђем, на дефиницију кривичног дела, на количину доказа да се покрене кривични поступак, односно независно од тога да ли ће

2) Council of Europe (CoE), *Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings* (CETS No. 197), Internet, <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/basic-texts>, 30/09/2016

3) Кривични законик, *Службени гласник* бр. 85/2005, 88/2005. - испр., 107/2005. - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013. и 108/2014.)

4) Центар је по свом правном статусу републичка установа социјалне заштите. Основала га је Влада Републике Србије 2012. године. Центар је основан с циљем обезбеђивања квалитетне заштите жртава трговине људима у Србији и њихове идентификације у складу са међународним конвенцијама у овој области чији је Србија потписник, а у оквиру концепта заштите људских права жртава трговине људима.

покренути поступак да се заврши. Овако постављен систем идентификације представља пример добре праксе, што Србију сврстава у напредније земље када је у питању доступност подршке. Овај приступ у потпуности је у складу са савременим тенденцијама концепата идентификације и заштите жртава трговине људима, заснованим на људским правима жртве трговине људима.⁵⁾

Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима⁶⁾ чије је потписивање отпочело маја 2005. године у Варшави, ступила је на снагу током 2008. године за првих десет држава које су ратификовале конвенцију.⁷⁾ Република Србија ратификовала је Конвенцију 19. марта 2009. године која је ступила на снагу 28. марта исте године.⁸⁾

У овом документу, као и у самој Повељи ЕУ о основним правима, трговина људима је одређена пре свега као кршење људских права.⁹⁾ Према Конвенцији Савета Европе о борби против трговине људима означава: „врбовање, превоз, премештање, скривање или прихват лица, уз примену претње или силе или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или стања угрожености, или давање или примање новчаних средстава или друге користи ради добијања пристанка лица које има контролу над другим лицем у циљу искоришћавања. Искоришћавање, у најмању руку, треба да укључи искоришћавање проституције других лица или друге облике сексуалног искоришћавања, присилан рад или пружање услуга, служење, ропство или праксу сличну ропству или вађење људских органа.“¹⁰⁾

Конвенција настоји да обухвати све облике експлоатације у којима се трговина људима може јавити, док деловање фокусира на превенцију, идентификацију, заштиту жртава трговине људима и гоњење починилаца овог кривичног дела. Циљ доношења

5) Члан 1. Конвенције Савета Европе за борбу против трговине људима, Internet, <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/basic-texts>, 30/09/2016

6) Council of Europe (CoE), *Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings* (CETS No. 197). <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/basic-texts>, 30/09/2016

7) Албанија, Аустрија, Бугарска, Хрватска, Кипар, Данска, Грузија, Молдавија, Румунија и Словачка

8) Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 19/2009. од 19. 3. 2009. године

9) Члан 5. Повеље о основним правима Европске уније, Internet, <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/basic-texts>, 30/09/2016

10) Члан 4. Конвенције о борби против трговине људима, Internet, <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/basic-texts>, 30/09/2016

Конвенције је усвајање обједињеног и свеобухватног приступа у борби против трговине људима заснованог на људским правима са фокусом на жртву трговине људима и њена права.

Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима пратила је и Директива 2011/36/ЕУ Европског парламента и Савета од 5. априла 2011. године о спречавању и борби против трговине људима и заштити жртава такве трговине.¹¹⁾

У том смислу директива разрађује концепт борбе против трговине људима који је постављен у Конвенцији предвиђањем минималних стандарда у вези са превенцијом, кривичним гоњењем и заштитом права жртава. Ова директива, као и Конвенција, прави разлику и препознаје родно-специфичну појаву трговине људима, с обзиром да трговина женама и мушкарцима често има различите сврхе, те су из тог разлога мере помоћи и подршке такође родно-специфичне. Посебно се апострофира међународна сарадња, нарочито прекогранична, која укључује размену информација и најбољих пракси, као и континуирани отворени дијалог између полиције, правосудних и финансијских органа држава чланица.

Као што је наведено, директива поставља минималне стандарде у заштити жртава трговине људима које држава чланице морају да имплементирају у своје законодавство и гарантују спровођење ових стандарда. Стандарди су изузетно високи и тренутно само шест држава чланица ЕУ у потпуности поштују задато.¹²⁾

Трговина људима у Србији дефинисана је у оквиру Кривичног законика. Пре 2003. године у кривичном праву у Србији није постојало кривично дело трговине људима, већ се ово криминално понашање квалификовало кроз друга кривична дела, као што су: посредовање у вршењу проституције, недозвољен прелаз државне границе, кривично дело принуде, противправно лишавање слободе, кривично дело отмице и сл. Нису се правиле разлике између трговине људима и кријумчарења људима.

11) Директиве представљају секундарни извор права Европске уније и оне представљају правно обавезујући акт за све чланице ЕУ, а посредно и за све државе које претендују на чланство у ЕУ. Ови правно обавезујући акти садрже претежно циљеве и минималне стандарде које је потребно гарантовати и постићи али су државе слободне да својим механизмима уреде њихово спровођење. Директивама се државе обавезују на усвајање законских и подзаконских норми како би садржај директиве био имплементиран у домаће законодавство. Циљ директива није да се државама наметне обавеза да на идентичан начин реше одређена правна питања већ да се државе приближе у ефектима примене права и да гарантују минимални обим заштите и права.

12) Council of Europe (CoE), <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/country-reports>, 30/09/2016

Кривичним законом из 2005. године кријумчарење људима и трговина људима су раздвојени у два кривична дела. Чланом 388. одређена је трговина људима, док се члан 350. односи на недозвољен прелазак границе и кријумчарење људи. У овом закону трговина људима је сврстана у кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом.

Важећи кривични законик, у члану 388, дефинише трговину људима на следећи начин: „Ко силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребације, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или ради коришћења у оружаним сукобима, казниће се затвором од три до дванаест година.“¹³⁾

Дефиниција кривичног дела трговине људима из члана 388. Кривичног законика у потпуности одговара дефиницији трговине људима усвојене у оквиру Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима. Промене у законодавству које су се десиле у односу на кривично дело трговине људима од 2005. године подразумевале су поштравање запређених казни, где се минимална повећала са две на три године, а максимална са десет на дванаест година. Уколико је дело учињено према малолетном лицу и у случају тешке повреде, минимална казна је повећана са три на пет година. Осим затворске казне, може бити изречена и новчана казна, при чему се изречена казна не може ублажити, а трговац људима не може бити осуђен на условну казну. Последњим изменама Кривичног законика додата су нова четири става у оквиру члана 388. који прописују да је пристанак жртве ирелевантан за постојање кривичног дела, инкриминишу се организована криминалне групе и корисници услуга жртава трговине људима уколико су знали, или су могли знати да је лице жртва трговине људима, и то казном од шест месеци до пет година затвора.¹⁴⁾ Тиме је, барем што се тиче кривичноправне дефиниције

13) Кривични законик, *Службени гласник* бр. 85/2005, 88/2005. - испр., 107/2005. - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013. и 108/2014.), члан 388.

14) Исто

трговине људима, извршено потпуно усклађивање са одредбама Конвенције и Директиве 2011/36/EУ.

2.1 Елементи којима се дефинише трговина људима

Трговина људима подразумева три основна елемента: радњу којом се дефинише како се неко увлачи у ланац трговине људима, начин како се радња спроводи и експлоатација као крајњи циљ трговине људима.

Жртве се у ланац увлаче: врбовањем, превозењем, пребацивањем, скривањем или примањем лица. У ланац трговине људима трафикери своје жртве увлаче путем претње или употребом силе/присиле (отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења) или давањем новца или друге користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем. Као што је истакнуто, трговина људима подразумева постојање намере експлоатације.

3. ИДЕНТИФИКАЦИЈА ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

3.1 Појам идентификације жртава трговине људима

Препознавање могућих жртава трговине људима од стране стручњака који могу доћи у додир са жртвама и њихова идентификација представља један од основних предуслова за ефикасно супротстављање овој појави. Уколико се не деси правовремена идентификација, изостају и адекватни видови подршке и помоћи који жртви трговине људима могу обезбедити успешан опоравак. Истовремено недостају и подаци који ће омогућити адекватно праћење раширености и присуства.

Жртве трговине људима остају неидентификоване из различитих разлога. Често психолошка траума, коју је претрпела жртва, не дозвољава им да адекватно процене ситуацију и околности како би поправиле своју ситуацију. Жртве трговине људима које се налазе на територији стране државе се плаше да ће бити кривично гоњене за кршење закона те земље, што је нарочито случај када су прекршени имиграциони закони везани за улазак и боравак на територији те државе. Поред тога, жртве не верују представницима државних органа и структура, јер често нису свесне својих права и могућности за добијање помоћи и зашти-

те. Ово се нарочито показало као важна карактеристика процеса идентификације жртава трговине људима међу мигрантском популацијом што уз још неколико околности значајно отежава процес њихове идентификације.

3.2. Идентификација жртава трговине људима у Републици Србији

У системима идентификације у већини земаља у Европи и свету, идентификацију жртава трговине људима обавља полиција или тужилац. То значи да је статус жртве дефинисан кривично-правним нормама и зависи од гоњења починиоца кривичног дела и резултата истражног односно судског поступка. Овај систем идентификације ужи је од система идентификације заснованог на људским правима, који се примењује у Републици Србији.

Идентификацију жртава трговине људима у Србији обавља Центар за заштиту жртава трговине људима. Центар за заштиту жртава трговине људима обавља идентификацију на основу пријава које пристижу од стране институција, установа, стручњака и свих који имају сумњу да је особа могућа жртва трговине људима. Све институције, установе, организације и стручњаци који долазе у сусрет са особама које могу бити жртве трговине људима утврђују присуство показатеља трговине људима и добијене податке достављају Центру за заштиту жртава трговине људима. Поступак развијања сумње и подношења пријаве Центру назива се прелиминарна идентификација. Како би се унапредио систем прелиминарне идентификације у период од 2013. до 2015. године развијени су специфични индикатори за препознавање могућих жртава трговине људима за стручњаке из система образовања, полиције и система социјалне заштите.¹⁵⁾ На основу пријаве успоставља се први контакт са жртвом и започиње процес идентификације у коме Центар процењује оправданост разлога за сумњу. Идентификација се у Центру обавља кроз стручни поступак процене потреба и стања жртве и њиховог довођења у везу са околностима случаја окарактерисаног као трговине људима.

Идентификација жртава трговине људима у Републици Србији је одвојен процес у односу на то да ли је починилац кривичног дела идентификован, кривично гоњен, ухапшен или

15) Пројекат *Јачање система идентификације и заштите жртава трговине људима* реализован је у партнерству са Међународном организацијом за миграције од септембра 2013. до јуна 2015. године.

осуђен. Овако конципиран поступак идентификације омогућава обезбеђивање подршке жртвама трговине људима без обзира на покретање кривичног поступка и гоњење починиоца. Идентификација је нужно повезана са заштитом и подршком и може трајати дужи временски период, јер зависи искључиво од способности и спремности жртве да учествује у овом процесу. Од момента када почне процес идентификације, особа има пуну подршку система социјалне заштите и сматра се жртвом без обзира на коначни исход идентификације (претпостављена жртва).

3.3. Идентификација жртава трговине људима у контексту миграција у Републици Србији

Од половине 2015. године Република Србија бележи појачане активности на границама, прелазак и по више стотина миграната и избеглица на дневном нивоу.

Табела 1.

Мигранти и избеглице у 2015. години према Извештају Високог комесаријата за избеглице (УНХЦР) за 2015. годину¹⁶⁾

Месец	Број миграната/ избеглица
јануар	2.425
фебруар	2.537
март	3.761
април	4.425
мај	9.034
јун	15.209
јул	29.037
август	37.463
септембар	51.048
октобар	180.307
новембар	149.923
децембар	92.896
Укупно	578.065

Од маја месеца 2015. године забележено је повећање прилива миграната у односу на почетак године. Кулминација је

16) UNHCR, Internet, <http://www.unhcr.rs/>, 28/09/2016

достигнута у последња три месеца. Према подацима УНХЦР-а на територију Србије ушло је више од пола милиона миграната и избеглица.

Највише је оних који су дошли из ратом захваћених подручја, Сирије, Ирака и Авганистана, с тим да је забележен и значајан број особа из Пакистана, Либана, Ирана и Марока. Најзаступљенији су били држављани Сирије и Авганистана чији је прилив посебно био повећан у последњим месецима 2015. године. Међу мигрантима примећено је значајно присуство вишечланих породица, мајки које путују с децом, без пратње других чланова породице, као и жена и малолетника који путују без пратње.

Масовност и чињеница да се мигранти не задржавају дуже од 72 сата већ само пролазе кроз Србију, представљају отежавајуће околности за идентификацију жртава трговине људима. Са друге стране, изостаје и мотивација миграната да се „самоидентификују“ и пријаве евентуалну експлоатацију, што је разумљиво имајући у виду да им је циљ одлазак у земље ЕУ, а не додатно задржавање у Србији. У кратком времену колико се мигранти задржавају у Србији, могућност за успостављање односа поверења који је пресудан за идентификацију, значајно је смањен. Културолошке разлике и језичка баријера додатно отежавају идентификацију.

Иако је у стручној јавности усвојен став да миграције засноване на масовности представљају изражен ризик од трговине људима, Центар за заштиту жртава трговине људима добио је скроман број пријава за идентификацију. У 2015. години само у једном случају потврђен је статус жртве трговине људима (принуда на вршење кривичних дела)¹⁷⁾ Током 2016. године, Центар је примио 24 пријаве сумње на трговину људима међу мигрантима. Од тог броја, на почетку је установљено да се у 3 случаја не ради о трговини људима, већ о другом виду кршења људских права. У 21 случају, стручни радници Центра за заштиту жртава трговине људима обавили су поступак идентификације и закључили да се не ради о трговини људима.

3.4. Разликовање трговине људима од кријумчарења људи

Главна карактеристика масовних миграција је кријумчарење људи. Кријумчарење се од трговине људима разликује по томе што код кријумчарења најчешће не постоји елементи принуде и

17) Центар за заштиту жртава трговине људима, Internet, <http://www.centarzztlj.rs/index.php/statistika>, 30/09/2016

преваре као део намере експлоатације, нити сама експлоатација, односно не постоји ниједан елемент који ограничава слободну вољу кријумчарене особе. Однос кријумчара и илегалног мигранта се најчешће прекида по преласку границе. Кријумчарена особа без икаквих последица може да изађе из ланца кријумчарења, за разлику од жртве трговине људима, која не може слободном вољом да изађе из овог процеса. Кријумчарење људима може да прерасте у трговину људима уколико се однос између мигранта и кријумчара не прекине, већ се претвори у експлоататорски однос, у ком кријумчар врши контролу над мигрантом и користи механизме принуде које мигранта увлаче у експлоататорски однос. Оно што је сигурно је да су особе које су прокријумчарене под повећаним ризиком да постану жртве трговине људима, а тај ризик је посебно изражен када ове особе стигну у земљу дестинације.

4. МЕШОВИТЕ МИГРАЦИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Република Србија је једна од земаља на мигрантској рути. Она је у овом тренутку земља транзита, са тенденцијом да се претвори у земљу у којој мигранти остају и задржавају се с обзиром на затвореност граница суседних земаља. На путу од земље порекла, мигранти ризикују своје и животе својих најближих како би дошли до жељеног циља. Иако на први поглед изгледа да међу мигрантима нема већих разлика, разлози због којих су кренули на пут су различити. Неки од њих су кренули у потрази за послом, други у потрази за бољим условима за школовање, неки да би се спојили са члановима својих породица, који су већ стигли до земаља дестинације. Највећи број људи бежи од ратом захваћених подручја, разарања и насиља. Прелазећи огроман пут од земље порекла до земље дестинације, они себе и своје породице излажу бројним ризицима, кријући се у контејнерима бродова, аутомобила, комбија у којима нема довољно ваздуха, илегално прелазећи граничне прелазе, данима ходајући по неприступачним пределима, често без довољно хране, воде и медицинске неге.

Деца мигранти су на овом путу изложена ризицима од различитих видова занемаривања, злостављања и трговине људима. Код оних који су раздвојени од родитеља, изостаје адекватна емотивна подршка, постоји ризик од њиховог ангажовања у ратним

сукобима, неадекватног приступа храни, води, страдања током пута, разним болестима и сл.

Мигранти носе различита искуства из земље порекла, као и различита искуствима са самог пута до наше земље. Без обзира на њихове разлоге кретања, већина користи илегалне канале за прелазак кроз државе на путу ка земљи дестинације и услуге кријумчара људима. Многе државе таква кретања доживљавају као претњу по њихову безбедност, па у складу са тим предузимају различите мере, настојећи при томе да одрже баланс између заштите интереса миграната и заштите интереса својих држављана.

Када се затворе канали легалних миграција у некој земљи, повећава се број илегалних прелазака границе и миграција, чиме се знатно увећава шанса самих миграната да постану жртве различитих видова злоупотребе, па и трговине људима. Увођење политике легалних миграција и отворањем миграционих канала кроз неку државу, повећавају се шансе да мигрантска популација добије адекватну легалну и системски организовану помоћ, чиме се не доводе у додатни ризик од трговине људима.

5. РАЊИВОСТ И РИЗИЦИ ПО ТРГОВИНУ ЉУДИМА У МИГРАНТСКОЈ ПОПУЛАЦИЈИ

5.1. Рањивост и ризици у земљи порекла

Често се међу стручњацима, али и у широј популацији спекулише о томе који фактори представљају ризик за улазак у ситуацију трговину људима. Најчешће не постоји само један, већ се ради о више различитих. Погрешно је уверење да мора постојати кретање, односно транзит жртава. Кретање из једног места у друго не мора нужно постојати, већ се експлоатација може одвијати и у месту где жртва живи. Постоје различити фактори ризика који се најчешће деле на личне, породичне и контекстуалне. Неки од најчешћих фактора ризика су интелектуална или ментална ометеност, сиромаштво, инвалидност, социјална искљученост у било ком смислу, дисфункционалност породице и изостанак њене подршке, недоступност ресурса локалне заједнице и др.

Када говоримо о деци, сама чињеница да њихов когнитивни и емоционални развој још није завршен, те да у великој мери зависе од родитеља или старатеља, указује да су у већем ризику да постану жртве трговине људима, посебно уколико су породице

дисфункционалне (присуство болести зависности, криминала, насиља) или ако дете има неку врсту хендикепа. Ипак, ни један од ових фактора, чак и да се сви појаве у исто време, не мора нужно довести до тога да особа постане жртва трговине људима. У том контексту ни мигранти нису подједнако подложни да буду експлоатисани. Ризик је већи уколико постоје и други отежавајући фактори.

5.2. Рањивост и ризици у земљи транзита

Мигранти, без обзира на разлоге кретања, у повишеном су ризику по здравље и безбедност. Њихова рањивост је у великој мери одређена међусобним односом фактора ризика и фактора заштите.

Најчешћи фактори ризика су: раздвајање од групе осталих миграната, раздвајање од чланова породице (деца од родитеља), илегални преласци граница, путовање без личних докумената, путовање без пуно личних ствари, неадекватна доступност хране, воде, лекова, медицинске неге, искљученост деце из система образовања, непознавање језика земље којом се крећу, културолошке разлике, физичка исцрпљеност, ментална исцрпљеност услед дугорочне изложености стресним догађајима, илегалност боравка на територији друге земље, излагање ризичним и небезбедним рутама и транспортним средствима.

Током путовања ка земљи дестинације, мигранти често бивају врбовани да у интересу кријумчара врше различита кривична дела (помажу у организовању илегалних прелазака границе других миграната) или да у замену за помоћ у илегалном преласку границе за ту услугу морају да се одуже кријумчару у земљи дестинације.

У последње време примећен је ризик и по малолетне мигранте млађе од 14 година, као и домицилно становништво млађе од 14 година (кривично неодговорни), које бива врбовано за организовање и илегално превођење миграната преко границе.

5.3. Рањивост и ризици у земљи дестинације

Мигранти у земљи дестинације по правилу остају дуже него у земљама транзита, а у њима најчешће бивају суочени са другим проблемима који их могу довести у ризик од трговине људима. Већи део новчаних средства која су имали потрошен је на трошкове путовања. Изложени су притиску сродника и породице, који су још увек у земљи порекла и од њих очекују да им

у земљи дестинације обезбеде средства да и они крену на пут. Очекивања оних који долазе како би се привремено склонили од рата су углавном задовољена, јер су сада на сигурном. Они чији је мотив био да дођу и у земљама Западне Европе започну нови живот (пронађу посао, стамбено се обезбеде и школују децу) постају незадовољнији. Сви они постају могуће жртве радне или експлоатације за вршење кривичних дела. Неки од њих су принуђени да се снађу како да зараде новац, како би измирили дуговања кријумчарима који су им помогли да дођу до жељене дестинације.

У земљама транзита, примећено је да многи мигранти не планирају у земљи дестинације да се званично региструју, јер верују да то није у њиховом интересу, те да ће илегално успети дуже да се задрже и илегално раде.

Разумевање појма рањивости и ризика (у земљи порекла, транзита и дестинације) је од кључног значаја за процену ризика од трговине људима. На основу процене њиховог присуства у појединачном случају, лакше се могу препознати они мигранти који су у већем ризику од трговине људима од других.

У земљама дестинације је важно органозовати низ превентивних и заштитних програма, којима би се умањио ризик од трговине људима. Крајњи циљ превентивних програма је да имају широк обухват и да буду усмерени на благовремено препознавање и идентификацију оних у највећем ризику у оквиру мигрантске популације.

6. ИСКУСТВА ЦЕНТРА ЗА ЗАШТИТУ ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У ИДЕНТИФИКАЦИЈИ ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У МИГРАНТСКОЈ ПОПУЛАЦИЈИ

Мигрантска криза која је одједном преправила територију Републике Србије, наметнула је потребу да се стручњаци запослени у државним, али и невладиним организацијама, који долазе у контакт са мигрантском популацијом, што квалитетније оспособе за рад у овој области. То је изискивало брзо прилагођавање система, установа, организација, појединаца.

Бројне ситуације које су примећене као ризичне, а затим и пријављене надлежним службама прошле су без интервенције, јер су мигранти, до тренутка ступања тих служби у контакт са њима, већ настављали пут са својим групама крећући се ка зе-

мљама дестинације. Највише забринутости стручњака изазвале су ситуације у којима су у ризику била деца (здравственом и безбедносном).

Највећи изазов у раду стручњака, нарочито запослених у службама социјалне заштите представљају ситуације у којима се процењује најбољи интерес деце која не путују у пратњи својих родитеља, а постоји сумња да одрасла особа која путује с њима не успева на адекватан начин да задовољи потребе детета. Увек се изнова поставља питање да ли то дете издвојити и привремено сместити негде (уз увек присутан ризик да поново оствари контакт са групом или кријумчаром) или му омогућити да настави пут са групом, како би у земљи дестинације успео да се споји са члновима своје породице. Стручни радници социјалних служби који доносе такве одлуке су у великој дилеми и немају уходане обрасце „добре праксе“. Намају механизме којима би проверили идентитет детета, као и особа које су у пратњи детета. Језичка и културолошка баријера, као и кратко време и недостатака података о ранијем животу и искуству детета отежавају ову одлуку. Оно што такође представља додатан изазов је то што какву год одлуку да донесе стручни радник у тој ситуацији, у највећем броју случајева нема повратну информацију о исходу појединачног случаја.

У Републици Србији постоји неколико кампова за смештај миграната, као и два прихватишта за смештај малолетних странаца без пратње. Запослени у тим организационим јединицама тесно сарађују са бројним невладиним и међународним организацијама уз чију помоћ успевају да обезбеде овој деци адекватну подршку и помоћ.

Србија је на „Балканској рути“ представљена као земља транзита. Мигранти нису мотивисани да се у њој дуже задржавају. До овог тренутка није забележен тренд трговине људима међу мигрантима на нашој територији, када је реч о фази експлоатације. Бројне домаће невладине, као и међународне организације износе своје сумње да је велики број миграната који пролазе нашом територијом већ у фази врбовања, а да ће сама експлоатација бити организована у земљи дестинације. Стручњаци који се баве идентификацијом жртава трговине људима у Републици Србији, као и стручњаци у другим државама тешко у таквим случајевима могу да се изјасне да се у појединачној ситуацији заиста ради о трговини људима. Евентуално могу проценити да се ради о постојању повећаног ризика од трговине, те у складу са тим предузети неопходне мере.

ЛИТЕРАТУРА

- Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 19/2009 од 19. марта 2009. године.
- Кривични законик, *Службени гласник* бр. 85/2005, 88/2005. - испр., 107/2005. - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013. и 108/2014.
- Центар за заштиту жртава трговине људима, Internet, <http://www.centarzztlj.rs/index.php/statistika>, 30/09/2016
- Council of Europe (CoE). (2005). *Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings* (CETS No. 197), Internet, <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/basic-texts>, 30/09/2016.
- Council of Europe (CoE), <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/country-reports>, 30/09/2016, 30/09/2016
- UNHCR, Internet, <http://www.unhcr.rs/>, 28/09/2016
- US State Department, *Trafficking in Persons report*, 2016. <http://www.state.gov/documents/organization/258876.pdf>, 05/09/2016

Danijela Barjaktarovic, Mirko Vreca

IDENTIFICATION OF THE VICTIMS OF HUMAN TRAFFICKING IN THE CONTEXT OF MIGRATION

Resume

Human trafficking, as a global phenomenon, has become popular during the 90s of XX century, which led to the intensification of efforts of the international community in the search for mechanisms to combat this socially dangerous phenomenon. All activities of the international community are focused on creating a regulatory and institutional framework for combating trafficking in persons with special emphasis on the areas of prevention, identification of trafficking victims, prosecution of perpetrators and the provision of adequate assistance and support to victims of trafficking. Applicable international standards require states to establish an effective and comprehensive framework for the protection of victims of human trafficking, which involves concerted action of all stakeholders both at the strategic level as well as in dealing with the protection of victims in each individual case. An integrated and comprehensive approach, based on human rights, focusing on victims of trafficking and protection of its rights is a major characteristic of institutional framework of each country in the fight against human trafficking. As an important link in the

fight against human trafficking particularly emphasizes the need for establishing an effective mechanism for identifying victims of human trafficking. Identification of the victims of human trafficking in the Republic of Serbia is within the jurisdiction of the Centre for the Protection of victims of human trafficking. In this text, you can see the basic characteristics of migration in the territory of the Republic of Serbia and the characteristics of the victim identification process of human trafficking in the context of these migrations. The fact that migrants do not stay longer than 72 hours, there are lot of them, but only passing through Serbia, are aggravating circumstances for the identification of victims of trafficking. Migrants themselves, are not motivated for “self-identification” and for reporting the cases of possible exploitation, which is understandable, because their aim is to go to EU countries, but not staying in Serbia. Most migrants stay in Serbia for a short period of time, and the possibility of establishing a relationship of trust that is critical for identification, has been significantly reduced. Cultural differences and language barriers also make identification harder. It is evident that migration carry with them a number of risks of human trafficking, particularly when it comes to children. Fast moving, short stop in order to reach the destination country, as soon as possible, increases the risk for other offenses (human smuggling). The current data of Center for the Protection the Victims of Human Trafficking indicates that, in the context of migration, we haven’t registered the trend of trafficking in Republic of Serbia. Although not observed trend of human trafficking in the Republic of Serbia as a transit country, we assume as very important to organize adequate preventing and protective programs in countries of destination, which would reduce the risk of human trafficking. The ultimate goal of prevention programs that have a broad scope and be directed to the timely recognition and identification of those most at risk within the migrant population.

Key words: the phenomenon of human trafficking, identification of victims of trafficking, factors of vulnerability, planning of preventive measures.

* Овај рад је примљен 03. 10. 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 06. 10. 2016. године.